

Супрун В'ячеслав Васильович,
кандидат економічних наук, доцент, професор
кафедри державної служби та менеджменту освіти
Центрального інституту післядипломної педагогічної
освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність регулювання професійної освіти. Узагальнено наукові підходи до вибору моделі публічного управління та адміністрування в системі професійної освіти. Указується на важливість забезпечення ефективного зв'язку ринку освітніх послуг та ринку праці, збалансованості структури випуску кваліфікованих працівників професійними навчальними закладами з потребами економіки держави та регіонів за професіями, видами економічної діяльності та якістю підготовки. Запропоновано напрями регулювання, відповідні підходи, а також певні бачення в цілому стосовно стратегії децентралізації у сфері професійної освіти України зі збереженням державної підтримки конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти.

Ключові слова: професійна освіта, децентралізація, регулювання, оптимізація, стейкхолдери професійної освіти, фінансування, маркетинг.

Супрун Вячеслав Васильевич

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье обоснована необходимость регулирования профессионального образования. Обобщены научные подходы к выбору модели публичного управления и администрирования в системе профессионального образования. Указывается на важность обеспечения эффективной связи рынка образовательных услуг и рынка труда, сбалансированности структуры выпуска квалифицированных работников профессиональными учебными заведениями с потребностями экономики государства и регионов по профессиям, видам экономической деятельности и качеству подготовки. Предложены направления регулирования, соответствующие подходы, а также определённые видения в целом относительно стратегии децентрализации в сфере профессионального образования в Украине с сохранением государственной поддержки конституционных обязательств относительно предоставления соответствующего образования.

Ключевые слова: профессиональное образование, децентрализация, регулирование, оптимизация, стейкхолдеры профессионального образования, финансирование, маркетинг.

Viacheslav Suprun

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF REGULATION OF VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. *The article substantiates the need for regulation of vocational education. Overview scientific approaches to the selection model of public management and administration in the system of vocational education. Indicate on the importance of effective communication education market and the labor market, balancing the structure of production of skilled workers training institutions to the needs of the state economy and regions professions, economic activity and quality of training. Directions regulatory approaches appropriate and specific vision of the whole strategy of decentralization in the field of vocational education Ukraine preserving state support constitutional obligation to provide appropriate education.*

Key words: *vocational education, decentralization, regulation, optimization, stakeholder of vocational education, finance, marketing.*

Постановка проблеми

Система професійно-технічної освіти в Україні є недосконалою. Вона потребує системного стратегічного реформування як щодо управління, так і щодо змісту, комплексного урегулювання з урахуванням параметрів доцільності, своєчасності, якості. Усі соціальні виплати мають бути адресними й обґрунтованими.

У квітні 2016 року відповідно до ст. 32 «Закону про звернення громадян» 25 323 українці підписалися під електронною петицією до Верховної Ради України з проханням підтримати професійну освіту. Однак питання й досі не розглянуто.

Професійна освіта в Україні потребує нагального здійснення комплексу невідкладних дій системного значення, які полягають у оновленні освітнього законодавства, упровадженні найкращих досягнень європейського і світового досвіду управління професійною освітою, оскільки сучасний стан та функціонування закладів професійної освіти не відповідає вимогам реального ринку праці, обтяжений старим технологічним обладнанням, відсутністю прогнозування потреб щодо професійної підготовки фахівців, невідповідністю професійних та освітніх стандартів новим фаховим вимогам³.

Потребують розроблення такі питання, як: усунення суперечностей між нормативними актами щодо професійної освіти, ухвалення відповідного Закону України «Про професійну освіту»; механізм формування замовлення на підготовку кадрів з урахуванням реальних потреб ринку праці; унесення змін до «Національного класифікатора професій» (класифікатор професій ДК 003:2010) для забезпечення відповідності міжнародній класифікації, усунення дублювання напрямів і змісту підготовки фахівців у ПТНЗ і вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації (у технікумах, коледжах); поетапна, поступова

³ Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

оптимізація мережі професійно-технічних навчальних закладів, передача їх у комунальну власність з урахуванням науково обґрунтованих критеріїв, особливостей соціально-економічного розвитку регіонів і вимог ринку праці; об'єднання в єдиній системі професійної освіти і навчання різних типів професійних навчальних закладів, що надають освітні послуги, тощо^{13; 1}.

Актуальність проблеми дослідження. Модернізація професійної освіти потребує вдосконалення організаційної структури, науково-методичного супроводу, урахування прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання, запровадження інноваційних технологій і методик підготовки висококваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, розроблення і впровадження сучасних моделей управління та фінансування, розвитку співпраці з соціальними партнерами.

Аналіз ситуації в чинній системі професійної освіти свідчить про необхідність її децентралізації, але зі збереженням державної підтримки конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти, наявністю мотивувальної і стимулювальної ролі державного і місцевих бюджетів для створення оптимальної мережі професійних освітніх закладів, запровадженням багатоканальності фінансування, розширенням права і відповідальності закладів щодо використання коштів. Особлива роль у цьому процесі належить розподілу повноважень, прав та відповідальності органів освіти і науки на загальнодержавному та регіональному рівнях, взаємодії суб'єктів управління професійно-технічною освітою, навчальних закладів та установ професійної освіти, органів місцевого самоврядування, стейкхолдерів професійної освіти, організацій роботодавців, замовників підготовки кадрів, громадських організацій і громадян в умовах реформування та модернізації освітньої галузі України^{4; 5}.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Вищевказане визначає необхідність детального наукового аналізу щодо публічного управління й адміністрування в системі професійної освіти та визначення перспектив управління її розвитком в Україні.

Питаннями управління освітою опікувалися такі вчені, як Ю. Алексеев, В. Андрущенко, В. Биков, Г. Дмитренко, І. Зязюн, К. Корсак, В. Кремень,

---

¹³ Suprun V. Analysis of the system of vocational education and training in Ukraine in the framework of the «Torino Process» / V. Suprun, V. Karbysheva, O. Lokshyna, A. Lutskaya, L. Scherbak, O. Scherbak, I. Lynnyk ; Editor: Olena Lokshyna. — К. : ETF, MESYSU. — 2013. — 39 p.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 495 «Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр.».

⁴ Гусєв В. О. Партнерство влади і підприємництва у форматі публічно-приватного партнерства в умовах суспільних реформ / В. О. Гусєв // Законодавче забезпечення розвитку реального сектора економіки: наук.-практ. вид. ; за заг. ред. В. І. Сергієнка. — К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. — Вип. 3. — С. 179–186.

⁵ Діденко Н. Г. Модернізація управління системою освіти України в умовах суспільних змін / Н. Г. Діденко // Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (20 квіт. 2016 р.). — Полтава : ПолтНТУ, 2016. — С. 26–28.

С. Крисюк, Т. Лукіна, В. Луговий, В. Майборода, С. Майборода, Н. Нижник, В. Пікельна, Н. Протасова, О. Савченко.

Питання управління закладами професійної освіти вивчали такі автори, як Ю. Вітренко, В. Супрун, Ю. Кравець, М. Кучинський, А. Луцька, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Радкевич, Л. Сергеева, О. Щербак та інші.

Однак, незважаючи на інтерес науковців до питання управління професійною освітою, теоретичні та методологічні розробки в цій сфері слід поглибити, враховуючи необхідність структурної, організаційної, змістової, фінансово-економічної перебудови системи професійної освіти та інші зміни, що відбуваються та плануються в системі професійної освіти та навчання в Україні.

Метою статті є розроблення теоретичних та науково-методичних основ публічного управління й адміністрування в системі професійної освіти та науково-практичних рекомендацій щодо її децентралізації й функціонування в умовах реформування і модернізації освітньої галузі зі збереженням державної підтримки конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти.

Виклад основного матеріалу

Державна політика у сфері професійної освіти визначається Верховною Радою України, реалізується Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, стейкхолдерами професійної освіти, організаціями роботодавців, громадськими організаціями і громадянами України¹³.

Запропоновано таке тлумачення понять: професійна освіта — освітня система, спрямована на формування і розвиток професійних і загальних компетентностей осіб, необхідних для трудової діяльності за певною професією (групою професій), спеціальністю чи галуззю професійної діяльності, забезпечення їхньої конкурентоздатності та мобільності на ринку праці, що завершується здобуттям певної кваліфікації.

До системи професійної освіти входять: заклади професійної освіти всіх форм власності; інші юридичні особи, що провадять освітню діяльність, пов'язану з наданням професійної освіти та професійного навчання; рівні та ступені професійної освіти; професії (групи професій) та спеціальності; освітні програми; стандарти професійної освіти; наукові, науково-методичні установи (зклади) професійної освіти; підприємства, установи, організації, які є замовниками підготовки кадрів і забезпечують виробничу практику та виробниче навчання, органи, які здійснюють управління й забезпечення якості

---

¹³ Suprun V. Analysis of the system of vocational education and training in Ukraine in the framework of the «Torino Process» / V. Suprun, V. Karbysheva, O. Lokshyna, A. Lutskaaya, L. Scherbak, O. Scherbak, I. Lynnyk ; Editor: Olena Lokshyna. — К. : ETF, MESYSU. — 2013. — 39 p.

у сфері професійної освіти; роботодавці, їхні організації й об'єднання, учасників освітнього процесу⁹.

Управління у сфері професійної освіти здійснюється на принципах законності, демократії, автономності, прозорості, відповідальності, соціального та державно-приватного партнерства.

Дослідження проблеми управління професійно-технічною освітою показало, що децентралізація управління професійно-технічними навчальними закладами тісно пов'язана з державною регіональною політикою, є її складовою і водночас важливим чинником розвитку цієї системи. Вона спрямована на реалізацію головного завдання регіональної політики держави – досягти балансу між її інтересами та інтересами розвитку регіонів. Набуває актуальності питання щодо передачі частини державних повноважень на нижчий рівень управління. Специфіка закладів професійної освіти полягає у тому, що переважна більшість з них є держбюджетними організаціями, що зумовлює їх залежність від центральних органів державного управління.

Незважаючи на те, що чинне законодавство дозволяє спрямовувати на потреби ПТНЗ кошти з бюджетів різних рівнів, органи місцевої влади роблять це неохоче. З одного боку, професійно-технічна освіта, на відміну від інших освітніх ланок, тісно інтегрована в економіку регіону, з іншого боку, на обласному рівні вона часто сприймається як «другорядна». Питома вага видатків на фінансування профтехосвіти у 2010–2015 роках у загальних видатках бюджету становила 1,2% та 6,2–5,4% усіх видатків на освітню галузь, що демонструє зневажливе ставлення виконавчих органів влади до підготовки робітничих кадрів².

З 2015 року Міністерство фінансів України пропонує фінансування професійно-технічних навчальних закладів за рахунок місцевих бюджетів та передачу їх у комунальну власність. На думку багатьох керівників ПТНЗ, такий крок необхідно робити тільки після закінчення реформи децентралізації влади в країні, адже незавершеність реформи децентралізації негативно впливає на розвиток профтехосвіти. За роки незалежності України система професійно-технічної освіти втратила 438 професійно-технічних навчальних закладів (у 1992 р. було 1255, у 2016 р. – 817 профтехучилищ); майже повністю зруйновано училища при установах виконання покарань; зменшилася кількість професій, яких навчають учнів, скоротився контингент учнів^{8; 10}.

⁹ Педагогічні основи організаційно-методичного забезпечення ПТО: навч. посіб. / О. Е. Коваленко, В. В. Супрун, Д. В. Коваленко [та ін.] ; за заг. ред. О. Е. Коваленко. — Х. : Точка, 2012. — 450 с.

² Постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення».

⁸ Ничкало Н. Г. Одвічний зв'язок: людина і праця / Н. Г. Ничкало // Професійно-технічна освіта. — 2015. — № 2. — С. 2–4.

¹⁰ Практика застосування Закону України «Про професійно-технічну освіту»: фінансове забезпечення навчальних закладів і установ: матеріали виїзного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти 12 лютого 2014 року / редкол. : Л. М. Гриневич (голова), В. О. Дзоз, А. М. Дорохов, О. М. Сич, В. П. Головінов, С. В. Красняков, Н. Г. Ничкало, В. В. Супрун, Б. Г. Чижевський. — К. : Парлам. вид-во, 2015. — 552 с.

Фактична передача Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» фінансування державних професійно-технічних навчальних закладів на місцеві бюджети без аналізу і врахування думки фахівців спричинила системну кризу галузі².

Водночас громадськість не підтримує пропозицію передачі державних професійно-технічних навчальних закладів з державної у комунальну власність, вважаючи це передчасним, оскільки існує велика загроза збільшення уже наявного дефіциту коштів у місцевих бюджетах на підготовку робітничих кадрів, що вже призводить до закриття централізованих бухгалтерій профтехосвіти, ПТНЗ, їх перепрофілювання, відчуження приміщень, земельних ділянок. Асоціація міст та громад України також не підтримує цю пропозицію, оскільки місцевий бюджет не витримає додаткового фінансового навантаження. На сьогодні ж актуальним є вдосконалення і подальший розвиток системи професійно-технічної освіти на загальнодержавному рівні¹².

До Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» внесено зміни щодо повноважень органів місцевого самоврядування, якими передбачається сприяння у працевлаштуванні випускникам ПТНЗ, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів, вирішення соціальних питань.

Зміни до Закону України «Про професійно-технічну освіту» передбачають розширення повноважень обласних, Київської міської державних адміністрацій у галузі управління професійно-технічною освітою.

Практична реалізація ідеї децентралізації потребує розроблення нових моделей освітньо-професійної діяльності.

У сфері професійної освіти може застосовуватися державно-приватне партнерство. Правовими засадами державно-приватного партнерства є Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про державно-приватне партнерство» інші законодавчі акти, а також міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України⁶.

Державно-приватне партнерство у сфері професійної освіти може, зокрема, передбачати утворення та/або спільне фінансування закладів професійної освіти, а також підприємств, установ, організацій, які надають професійну освіту; утворення та/або спільне фінансування і розвиток баз професійно-практичної підготовки; утворення та/або спільне фінансування й експлуатацію інноваційних підприємств (інноваційного центру, технопарку,

---

² Постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення».

¹² Супрун В. Напрями подальшого розвитку профтехосвіти в Україні: матеріали для обговорення на «круглому столі» 17.06.2014 в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України [електронний ресурс] / В. Супрун. — Режим доступу : <http://proftekhosvita.org.ua/uk/news/details/5978/>

⁶ Єльнікова Г. Адаптивне управління професійно-технічною освітою в сучасних умовах / Г. Єльнікова // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : зб. наук. пр. ; ред. кол. : В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікова. — К. : ІПТО НАПН України, 2013. — С. 43–48.

технополісу, інноваційного бізнес-інкубатора тощо) на базі чинних закладів професійної освіти; розроблення і розвиток сучасних технологій професійного навчання, професійно-практичної підготовки; запровадження спільних програм фінансування підготовки кадрів.

Так, у кожному регіоні (області) утворюється і діє рада стейкхолдерів професійної освіти, що є координаційним органом з питань визначення та впровадження державної і регіональної політики у сфері професійної освіти.

Типове положення про раду стейкхолдерів професійної освіти та порядок її утворення затверджуються Міністерством освіти і науки України.

Стейкхолдери професійної освіти — це фізичні та/або юридичні особи, зацікавлені у розвитку системи професійної освіти, мережі або окремих закладів професійної освіти, які можуть впливати на систему або зазнають її впливу.

До складу ради стейкхолдерів професійної освіти входять представники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, організацій роботодавців, зокрема галузевих (міжгалузевих) об'єднань роботодавців і професійних асоціацій, закладів професійної освіти.

У закладі професійної освіти утворюється, як правило, наглядова рада для визначення та координації основних напрямів діяльності закладу професійної освіти, дотримання мети його утворення, нагляду за управлінням переданим йому майном. Наглядова рада закладу професійної освіти сприяє виконанню перспективних завдань його розвитку, залученню фінансових ресурсів для забезпечення його діяльності з основних напрямів розвитку і здійснення контролю за їх використанням, ефективній взаємодії закладу професійної освіти із суб'єктами господарської діяльності (роботодавцями, їх об'єднаннями, професійними спілками, іншими стейкхолдерами), з державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськістю, суспільно-політичними організаціями в інтересах розвитку та підвищення якості освітньої діяльності і конкурентоспроможності закладу професійної освіти, здійснює громадський контроль за його діяльністю.

Повноваження і відповідальність за розроблення навчальних планів і програм, які б враховували вимоги роботодавців до змісту навчання, доцільно було б передати регіонам та безпосередньо ПТНЗ відповідного профілю. Важливим є також питання щодо проведення незалежного оцінювання якості компетенцій випускників ПТНЗ та інших категорій громадян, які набули їх у процесі трудової діяльності чи шляхом неформальної освіти. Така практика існує в багатьох країнах Європейського Союзу й дає позитивні результати (наприклад, в Іспанії, Данії, Нідерландах). За таких умов працівник зацікавлений у постійному підвищенні своєї кваліфікації, набутої різними шляхами. Для реалізації такої моделі в Україні необхідно створити незалежні інституції сертифікації кваліфікацій.

Упродовж останніх десятиліть фінансування навчальних закладів та установ системи професійно-технічної освіти з державного та місцевих бюджетів,

зокрема на системні реформи, украй обмежене. Майже не фінансуються капітальні видатки, хоча понад 90% навчальної матеріально-технічної бази потребує оновлення. Навчальна техніка, верстати, автомобілі, трактори, комбайни та інше обладнання на 80–90% відпрацювали свій ресурс, морально та фізично застаріли. Зовсім не виділяються кошти на придбання матеріалів, сировини, паливно-мастильних ресурсів, мірильних інструментів, без чого не може бути якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників¹⁰.

Надзвичайно складна ситуація залишається із комплектуванням ПТНЗ підручниками. У середньому по Україні забезпеченість підручниками і навчальними посібниками із загальнотехнічних, технічних і спеціальних дисциплін становить 74%, із загальноосвітніх дисциплін – 62%¹⁰.

У 10-рівневій Національній рамці кваліфікацій (НРК), затвердженій Постановою Кабінету Міністрів від 23 листопада 2011 р. № 1341, дескриптори рівнів визначено так, що за наявності в особи кваліфікації 1-го рівня можливий її вихід на ринок праці за досягнутими результатами навчання. Проте це навчання може обмежуватися певними інструктажами з використанням загальних знань і понять. Водночас здатність виконувати виробничі завдання певної складності, що потребує спеціальної професійної підготовки, передбачають 3-й та 4-й рівні НРК, з яким ми ідентифікуємо сьогоденню професійно-технічну освіту, з наданням середнього та високого рівня робітничих кваліфікацій. Діапазон нинішньої системи рівнів робітничих кваліфікацій коливається від 1-го по 8-й розряд, та при співставленні з рівнями НРК ці кваліфікації розміщуються на кількох рівнях. Це не зовсім узгоджується із законодавством про освіту, де визначено лише один освітньо-кваліфікаційний рівень — «кваліфікований робітник», що відповідає одному освітньому рівню — «професійно-технічна освіта». Для прикладу: у чинному законодавстві загальна середня освіта має три освітніх рівні, вища освіта – два освітніх і три освітньо-кваліфікаційні рівні. Тому питання кількості рівнів професійно-технічної освіти потребує подальшого законодавчого врегулювання.

У дескрипторах 5-го рівня НРК прописано такі компетенції, як «планування, зокрема, розподіл ресурсів, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб», а також «здійснення обмежених управлінських функцій та ухвалення рішень у звичних умовах з елементами непередбачуваності». Судячи з виробничого досвіду, вони стосуються роботи управлінців середньої ланки (бригадира, шеф-кухаря, керівника підприємства малого бізнесу тощо), що базуються на високій робітничій кваліфікації, але мають ширші спеціалізовані знання.

Сучасний 5-й рівень НРК прописано у Положенні про кваліфікації (ступені) вищої освіти, де зазначається, що п'ятому кваліфікаційному рівню

---

¹⁰ Практика застосування Закону України «Про професійно-технічну освіту»: фінансове забезпечення навчальних закладів і установ: матеріали виїзного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти 12 лютого 2014 року / редкол. : Л. М. Гриневич (голова), В. О. Дзоз, А. М. Дорохов, О. М. Сич, В. П. Головінов, С. В. Красняков, Н. Г. Ничкало, В. В. Супрун, Б. Г. Чижевський. — К. : Парлам. вид-во, 2015. — 552 с.

Національної рамки кваліфікацій відповідає здобуття особою кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодшого спеціаліста». Проте здобуття у вищих навчальних закладах освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» без робітничої кваліфікації не має виходу на ринок праці. Цьому рівню вищої освіти повною мірою не відповідає жодна посада. Тому в процесі навчання за програмами вищої освіти вищі навчальні заклади намагаються надати студенту робітничу кваліфікацію для полегшення його працевлаштування.

Водночас ВНЗ не мають належної навчально-матеріальної бази для підготовки кваліфікованих робітників, належного управління і контролю з боку керівників за процесом професійного навчання, оскільки основним завданням ВНЗ є підготовка фахівців з початковою вищою освітою.

Натомість професійно-технічні навчальні заклади мають досвід, що підтвердив свою доцільність, здійснювати ступеневе навчання за інтегрованими навчальними планами «кваліфікований робітник – молодший спеціаліст», оскільки чинна практика підготовки висококваліфікованих робітників з отриманням освітньо-професійного ступеня «молодший спеціаліст» забезпечує формування якісного прошарку керівників середньої ланки, що має великий попит на ринку праці.

Віднесення освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» до професійної освіти як вищого ступеня кваліфікації робітника чи службовця є логічним і природним, а подальший розвиток професійної освіти неможливий без досягнення європейського рівня освітніх стандартів з урахуванням національних особливостей, що обумовлює потребу модернізації, розширення функцій професійної освіти.

Отже, пропонується, щоб заклади професійної та вищої освіти I–II рівнів акредитації, які вирішили об'єднатися (злитися) в регіональний центр професійної освіти, професійний коледж, мають право на переоформлення ліцензії за спрощеною процедурою — без проведення ліцензійної експертизи та на основі об'єднання ліцензованих обсягів таких навчальних закладів. Керівники зазначених навчальних закладів мають право залишитися керівниками відповідних структурних підрозділів регіонального центру професійної освіти, професійного коледжу на строк дії їхнього контракту із збереженням рівня заробітної плати, який вони мали до об'єднання. До приведення нормативно-правових актів з питань оплати праці, пенсійного та стипендіального забезпечення у відповідність з вимогами цього закону умови оплати праці, пенсійного забезпечення педагогічних працівників, стипендіального забезпечення осіб, які навчаються, зберігаються для вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, які вирішили об'єднатися у регіональний центр професійної освіти, професійний коледж — на рівні вищого навчального закладу I–II рівнів акредитації, а для професійно-технічних навчальних закладів, які ухвалили рішення про об'єднання, — на рівні професійно-технічних навчальних закладів.

Подальше формування нормативно-правової бази у сфері освіти спрямовуватиметься на визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку системи національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу. Насамперед, актуальним є питання щодо розроблення, нових редакцій проектів Законів України «Про освіту», «Про професійну освіту», проекту Закону України «Про післядипломну освіту». В установленому порядку необхідно подати узгоджені пропозиції щодо внесення змін до актів чинного законодавства⁷.

Пропонується також підготувати та внести на розгляд уряду зміни та доповнення до чинного законодавства в частині питань передачі ряду повноважень з центрального на регіональний рівень управління системою професійно-технічної освіти¹¹.

На нашу думку, з метою розвитку професійно-технічної освіти в Україні в умовах децентралізації необхідно здійснити такі кроки.

На загальнодержавному рівні необхідно забезпечити:

- демократизацію і децентралізацію управління професійною освітою. Розмежування повноважень Міністерства освіти і науки України та регіональних органів управління освітою, передача значної частини функцій міністерства в регіони;

- законодавче, нормативно-правове забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів;

- прогнозування та вдосконалення механізму формування замовлення на підготовку кваліфікованих робітників з урахуванням інноваційного розвитку економіки країни, демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці;

- посилення соціального захисту учасників навчального процесу; координацію діяльності інших центральних органів виконавчої влади щодо реалізації державної політики розвитку професійної освіти і навчання;

- міжнародне співробітництво та європейська інтеграція.

На регіональному рівні необхідно забезпечити:

- маркетинг та аналіз щодо потреби у кваліфікованих кадрах на ринку праці; визначення прогнозування профілів професійної підготовки відповідно до регіональних та загальнодержавних потреб;

- оновлення змісту і вдосконалення професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів відповідно до вимог ринку праці;

---

⁷ Модус державно-громадського управління освітою : монографія / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за наук. ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль [та ін.]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — 780 с.

¹¹ Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року / за заг. ред. В. П. Головінова. — К. : Парлам. вид-во, 2012. — 480 с.

- оптимізацію мережі професійних навчальних закладів, їх перепрофілювання та спеціалізацію з урахуванням економічної діяльності і відповідно до основних напрямів соціально-економічного розвитку регіону;

- сприяння конструктивним взаєминам між регіональними органами професійно-технічної освіти і роботодавцями; умови та здійснення розвитку соціального партнерства; навчально-методичне забезпечення діяльності професійних навчальних закладів різних типів, форм власності та підпорядкування.

Професійно-технічним навчальним закладам необхідно забезпечити:

- якісну професійну підготовку кваліфікованих працівників для галузей економіки, малого і середнього підприємництва з урахуванням потреб ринку праці;

- розвиток ринку освітніх послуг з професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації громадян відповідно до вимог ринку праці та потреб особистості;

- розвиток соціального партнерства;

- застосування гнучких модульних технологій професійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації виробничого персоналу;

- надання профорієнтаційних послуг учнівській молоді та іншим категоріям громадян;

- здійснення професійного навчання виробничого персоналу та безробітних громадян;

- модернізацію матеріально-технічної бази, формування у випускника вміння пошуку роботи, зокрема відкриття власної справи;

- створення необхідного іміджу і реклами професій, яких вимагає ринок праці.

З метою сприяння якісній підготовці кваліфікованих кадрів участь підприємств та організацій, за наслідками дослідження, має визначатися такими заходами:

- розроблення інтегрованих вимог до якості підготовки випускника, надання пропозицій щодо внесення сучасних професій до Державного класифікатора професій;

- забезпечення розвитку договірних відносин з регіональними органами управління освітою в частині залучення коштів на підготовку робітничих кадрів;

- розширення цільової підготовки і перепідготовки працівників з гарантією їхнього подальшого працевлаштування;

- визначення перспективних напрямів розвитку виробництва та потреби підготовки відповідних кадрів у професійних навчальних закладах;

- зміцнення навчально-матеріальної бази професійних навчальних закладів.

З'ясовано, що метою децентралізації у сфері професійно-технічної освіти є:

- максимальне забезпечення потреб галузей економіки конкретних регіонів кваліфікованими кадрами, забезпечення продуктивної зайнятості випускників навчальних закладів;
- посилення ролі та відповідальності регіональних органів виконавчої влади та самоврядування за відповідність підготовки працівників потребам регіонального ринку праці шляхом перерозподілу ряду повноважень та функцій між центральним і місцевим рівнями, що сприятиме ефективності проведення реформ у сфері професійної освіти з урахуванням місцевої специфіки;
- сприяння розвитку місцевого самоуправління завдяки наданню певної управлінської та фінансової самостійності, зокрема безпосередньо навчальним закладам;
- автономія — самостійність, незалежність і відповідальність закладу професійної освіти під час ухвалення рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, змісту освітньої діяльності, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів;
- фінансова самостійність закладів та установ професійної освіти, багатоканальне фінансування на основі державного й регіонального замовлень на підготовку;
- оптимізація функціональних компетентностей регіональних органів управління освіти і науки, спрямованих на забезпечення координації дій усіх зацікавлених сторін на рівні регіону у сфері професійної освіти з урахуванням місцевої специфіки, для задоволення фактичних потреб місцевого ринку праці та вимог роботодавців, а також реалізації механізмів взаємодії між центральним та місцевими органами виконавчої влади й самоврядування.

Перевагами децентралізованої системи професійно-технічної освіти є таке:

- передані функції та повноваження дадуть змогу гнучко пристосовувати систему до регіональних потреб з урахуванням місцевих демографічних та соціально-економічних тенденцій, забезпечать кращий доступ до професійно-технічної освіти;
- місцеві органи влади, роботодавці, інші зацікавлені сторони зможуть надавати більше підтримки і фінансових ресурсів;
- система професійно-технічної освіти матиме більше почуття відповідальності перед місцевою громадою і зацікавленими сторонами через свою підконтрольність їм;
- можуть бути розроблені і впроваджені джерела багатоканального фінансування системи підготовки й утримання.

Світова тенденція неперервної професійної освіти (освіти впродовж життя) зумовлює необхідність цілісного розв'язання проблем розвитку трудового потенціалу, його професійної підготовки, перепідготовки і підвищення

кваліфікації, щоб дати людині належні знання, уміння й компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається¹⁴.

Висновки

Стан професійної освіти в Україні не повною мірою відповідає сучасним вимогам ринку праці, що зумовлено сукупністю чинників, зокрема: недооцінкою її ролі в соціально-економічному розвитку держави; значним розривом між задекларованою державою політикою та низьким рівнем її реалізації, невиконанням державних програм; унеможливленням повного використання коштів, зароблених ПТНЗ, на розвиток матеріально-технічної бази, а також для навчально-виховних цілей.

Існує дисбаланс між обсягами, напрямками, рівнями й якістю підготовки робочої сили та сучасними вимогами по-європейськи налаштованих роботодавців. Спостерігається відтік висококваліфікованих педагогічних кадрів і поступове зменшення кількості ПТНЗ і відповідно контингенту учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Оновлені освітні державні стандарти мають характеризуватися орієнтацією на результати навчання, відповідністю професійних функцій і компетенцій вимогам роботодавців, а навчальні програми, що базуються на компетенціях, мають розроблятися за модульною технологією.

З метою розмежування функцій керівних органів у сфері професійної освіти розроблено модель управління розвитком на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях. Теоретично обґрунтовано: концептуальні засади децентралізації в умовах сучасного ринку праці, підходи до розподілу повноважень органів освіти і науки на загальнодержавному та регіональному рівнях; педагогічні засади взаємодії суб'єктів управління професійною освітою.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Оскільки сьогодні в державі мають бути вироблені підходи (бачення) в цілому до стратегії децентралізації освіти, то для чіткого розуміння специфічних проблем, пов'язаних з децентралізацією управління у сфері професійної освіти України (зі збереженням державної підтримки конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти, наявністю мотивувальної і стимулювальної ролі державного і місцевих бюджетів для створення оптимальної мережі навчальних закладів та установ професійної освіти, запровадження багатоканальності фінансування, розширенням прав і відповідальності закладів, необхідні, на нашу думку, подальші дослідження у цьому напрямі, а також слід буде визначити етапи та терміни реалізації процесу децентралізації управління системою професійно-технічної освіти, розробити й

---

¹⁴ Sergejeva L. Vocational Education and training for sustainable development / L. Sergejeva // Problems and perspectives in European education development : proceedings of International scientific and practical conference (Prague, Czech Republic, 20–27 of November 2016) ; Prague Institute for Qualification Enhancement. — Prague, 2016. — P. 219.

затвердити в установленому порядку стратегію децентралізації та плани (довгостроковий та короткостроковий) її реалізації.

Професійна освіта має високий потенціал для подальшого удосконалення публічного управління й адміністрування. Необхідно цілеспрямовано запроваджувати нові форми роботи, що допоможе українській професійній освіті стати більш гнучкою, якісною, результативною, а отже, конкурентоспроможною. Професійна освіта має бути безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам, адже в ринкових умовах виробництва втриматися на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють сучасною професією, можуть швидко змінювати спеціалізацію, що може стати певним гарантом їхньої зайнятості.

Сьогодні в державі мають бути вироблені відповідні підходи, а також певні бачення щодо стратегії децентралізації у сфері професійної освіти.

Розроблення стратегії розвитку професійної освіти має ґрунтуватися на адекватних прогностичних розрахунках розвитку ринку праці в освітньо-кваліфікаційному розрізі.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 495 «Державна цільова програма розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр.».

2. Постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення».

3. Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року».

4. Гусев В. О. Партнерство влади і підприємництва у форматі публічно-приватного партнерства в умовах суспільних реформ / В. О. Гусев // Законодавче забезпечення розвитку реального сектора економіки: наук.-практ. вид. ; за заг. ред. В. І. Сергієнка. — К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. — Вип. 3. — С. 179–186.

5. Діденко Н. Г. Модернізація управління системою освіти України в умовах суспільних змін / Н. Г. Діденко // Організаційно-правові аспекти публічного управління в Україні: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (20 квіт. 2016 р.). — Полтава : ПолтНТУ, 2016. — С. 26–28.

6. Єльнікова Г. Адаптивне управління професійно-технічною освітою в сучасних умовах / Г. Єльнікова // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : зб. наук. пр. ; ред. кол. : В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікова. — К. : ІПТО НАПН України, 2013. — С. 43–48.

7. Модус державно-громадського управління освітою : монографія / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за наук. ред. В. П. Беха ; редкол. : В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль [та ін.]. —

К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — 780 с.

8. Ничкало Н. Г. Одвічний зв'язок: людина і праця / Н. Г. Ничкало // Професійно-технічна освіта. — 2015. — № 2. — С. 2–4.

9. Педагогічні основи організаційно-методичного забезпечення ПТО: навч. посіб. / О. Е. Коваленко, В. В. Супрун, Д. В. Коваленко [та ін.] ; за заг. ред. О. Е. Коваленко. — Х. : Точка, 2012. — 450 с.

10. Практика застосування Закону України «Про професійно-технічну освіту»: фінансове забезпечення навчальних закладів і установ: матеріали виїзного засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти 12 лютого 2014 року / редкол. : Л. М. Гриневич (голова), В. О. Дзоз, А. М. Дорохов, О. М. Сич, В. П. Головінов, Є. В. Красняков, Н. Г. Ничкало, В. В. Супрун, Б. Г. Чижевський. — К. : Парлам. вид-во, 2015. — 552 с.

11. Про участь центральних та регіональних органів виконавчої влади, об'єднань роботодавців у формуванні трудового потенціалу держави та професійній підготовці кваліфікованих робітників для сучасної економіки України: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 21 грудня 2011 року / за заг. ред. В. П. Головінова. — К. : Парлам. вид-во, 2012. — 480 с.

12. Супрун В. Напрями подальшого розвитку профтехосвіти в Україні: матеріали для обговорення на «круглому столі» 17.06.2014 в Інституті демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України [електронний ресурс] / В. Супрун. — Режим доступу : <http://proftekhsosvita.org.ua/uk/news/details/5978/>

13. Suprun V. Analysis of the system of vocational education and training in Ukraine in the framework of the «Torino Process» / V. Suprun, V. Karbysheva, O. Lokshyna, A. Lutskaya, L. Scherbak, O. Scherbak, I. Lynnyk ; Editor: Olena Lokshyna. — K. : ETF, MESYSU. — 2013. — 39 p.

14. Sergeyeva L. Vocational Education and training for sustainable development / L. Sergeyeva // Problems and perspectives in European education development : proceedings of International scientific and practical conference (Prague, Czech Republic, 20–27 of November 2016) ; Prague Institute for Qualification Enhancement. — Prague, 2016. — P. 219.

Viacheslav Suprun

**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF REGULATION
OF VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE**

The article substantiates the need for regulation of vocational education. Overview scientific approaches to the selection model of public management and administration in the system of vocational education. Indicate on the importance of effective communication education market and the labor market, balancing the structure of production of skilled workers training institutions to the needs of the state economy and regions professions, economic activity and quality of training. Directions regulatory approaches appropriate and specific vision of the whole strategy of decentralization in the field of vocational education Ukraine preserving state support constitutional obligation to provide appropriate education.

The modernization of vocational education needs to be improved organizational structure, scientific and methodological support, taking into account the progressive ideas of international experience vocational education and training, introduction of innovative technologies and methods of preparation of highly skilled workers and young professionals, the development and introduction of modern management models and financing, cooperation with the social partners.

Analysis of the current situation in the system of vocational education shows the necessity of decentralization, but preserving state support constitutional obligation to provide appropriate education, motivation and availability stimulatory role of state and local budgets to create an optimum network of professional educational institutions, introduction of multichannel financing, empowerment and responsibilities of institutions on the use of funds. A special role in this process of distribution of powers, rights and responsibilities of Education at the national and regional levels, interaction of management of vocational education schools and vocational training institutions, local authorities, stakeholders of vocational education, employers' organizations, customer training organizations and citizens in terms of reforming and modernizing the educational sector Ukraine.